

POHJOISEN KAUPAN KESKUKSEKSI

Kehittynyt maatalous loi Rovaniemelle selkeää ostovoimaa, että jo 1860-luvulla haettiin lupia maakauppojen perustamiseen. Seuraavalla vuosikymmenellä alkanut suurmetsätalous laajensi liike-elämää niin että kaupankäynnin vilkkauudessaan Rovaniemi ohitti pian Kemian ja Tornion kaupungitkin. Rautatien tulo sekä parantuvat yhteydet pohjoiseen kasvattivat edelleen kaupan merkitystä.

Kauppoja ja markkinoita

Vielä 1800-luvun puolivälissä rovaniemeläisten oli hoidettava hankintansa kaukaa kaupunkien porvareilta tai kierteliltä vienalaiskauppailta, "laukkuryssiltä". Ensimmäinen maakauppa sai toimiluvan Rovaniemelle 1860-luvun

alkupuolella, ja "homman aika" nosti kauppojen luvun vuonna 1877 jo kolmeentoista, mikä oli selvästi enemmän kuin Kemian kaupungissa. Ounaskosken äärellä oli lisäksi kahvila ja kymmeniä käsityöläisiä.

Rovaniemeläiset kokivat myös markkinat tarpeellisiksi. Helmikuussa 1881 järjestettiin ensimmäiset Rovaniemen markkinat, joille Lappi koontui myymään tuotteitaan ja ostamaan tarvitsemaansa. Huvitukset olivat alusta lähtien tärkeä ohjelma numero valokuvauskojuineen, elokuvineen, sirkuksineen ja ennen kaikkea tuuritanseineen. Talvimarkkinoitten lisäksi alettiin pian pitää myös juhannus- ja mikkelinmarkkinoita ja joskus pääsiäismarkkinoita. Vieraita tuli kotimaan lisäksi kaukaa: venäläisiä, tataa-

Hevonen oli rovaniemeläisäntien tärkeä – usein paraskin – työkaveri 1950-luvulle saakka. Kuvassa tyytyväinen ajuri Huusko.

Rovaniemen markkinat tapantuivat pitkään Maantiekadun varren kojuissa, ja vasta varsin myöhään saatiin Yliruokasen pellot lunastettua toriksi.

Turkikset olivat tärkein Lapin tuote: porontaljat olivat määrällisesti runsaimmat, mutta eteläiset ostajat saapuivat hankkimaan ennen kaikkea ketun, ilveksen, suden, karhun ja pienempien turkiseläinten nahkoja.

Lappi ja lanta kohtasivat Rovaniemen markkinoilla, vaihtoivat tavaroitaan ja huvittelivat yhdessä.

Rovaniemen ensimmäisiä erikoisliikkeitä oli Ida Hannulan kirjakauppa 1895. Pari vuotta myöhemmin kirjakaupan hoitajakin pääsi asioimaan jo puhelimella.

reja ja juutalaisia kauppiaita sekä englantilaisia turkisten ostajia; Pohjois-Norjan ja Pohjois-Ruotsinkin kauppiaat olivat paikalla. Rovaniemäläisten lisäksi ostajia tuli koko Lapista tuhatlukuisesti.

Kauppa alkoi pian erikoistua. Apteekki alkoi myydä lääkkeitä 1880-luvulla, ja kirjakauppa perustettiin 1895. Vuonna 1898 Rovaniemellä toimi yhteensä 27 kauppiasta. Vaikka konkurssi lopetti 1900–03 monien liikkeitten toiminnan, niin silti Rovaniemi oli jo vanhaa kauppa-kaupunkia Torniota vastaava keskus. Vuonna 1906 rovaniemeläiset perustivat itselleen osuuskaupan ja 1922 Työväen Osuusliike Lapinmaan.

Ensimmäiset kaupat perustettiin kirkon läheisyyteen, mutta pian niitä alkoi ilmettyä myös muihin kyliin. 1920-luvulla jo kymmenkunnalla sivukylällä oli kauppa. Syrjäkulmilla asuvat saattoivat lisäksi tyydyttää tarpeitaan savotoilta, jonne ”hart-suherrat” perustivat hakkuutöiden ajaksi ns. savottakauppoja. Monta kauppa, sekä kirkolle että kylille, syntyi

aikaisempien laukkuryssien asetuttua paikoilleen.

Raha tarvitsi hoitajansa

Rovaniemeläiset perustivat itselleen Säästöpankin vuonna 1881, koko Pohjois-Suomen kuudennen. Pian se sai seuraan liikepankeista, joista ensimmäisenä Kansallis-Osake-Pankki avasi tänne haarakonttorin 1896.

Sinettäläiset perustivat Rovaniemen ensimmäisen Osuuskassan vuonna 1910, ja heitä seurasivat yläkemijokiset kuusi vuotta myöhemmin. Moni kylä sai osuuskassansa 1920-luvun alussa. Rovaniemen Osuuskassa syntyi vuonna 1937, kun kaksitoista kyläkassaa päätti yhdistää voimansa.

Yhteydet kuntoon

Yritystoiminnan viriäminen vaati yhteyksien parantamista. Vuonna 1882 Rovaniemellä avattiin postitoimisto, ja 1897 päästiin muun maailman kanssa lennätin- ja puhelinyhteyteen.

Henkilö- ja tavarakuljetukset pitkien matkojen taakse olivat ongelma. Kemistä oli

Rovaniemelle 1909 valmistunut rautatie tarjosi helpon pääsyn Lapin portille. Lainaan rannasta saattoi jokilaivalla jatkaa Kemijokea viitisen ja Ounasjokea kolmisen penikulmaa ylävirtaan, mutta sieltä eteenpäin oli vielä 1920-luvulla turvauduttava veneeseen tai kärrykyytiin.

alettu päästä lumettomana aikana kärryillä Rovaniemelle 1839 ja täältä edelleen Kemijärvelle 1857, mutta matkanteke oli hidasta ja kallista. Helmikuussa 1890 tuotiin markkinoiden alla Kemistä liki 1300 hevosten tavaraa. 1900-luvun alussa rahtia ajettiin vuosittain parikymmentä tuhatta kuormaa. Vilkkaimpina päivinä Kemin ja Rovaniemen välisellä, kaksi päivää ottavalla taipaleella oli toistasataa hevosta.

Nopeasti kasvava Rovaniemi piti erityisen tärkeänä elinkeinoelämänsä kannalta rautatien aikaansaamista. Siniikkäitten ponnistelujen jälkeen tavoite toteutui viimein vuonna 1909. Rautatie vauhditti aivan ratkaisevasti Rovaniemen kehitystä. Täältä, Lapin portilta, haarautuivat jat-

koyhteydet kaikkialle laajoihin kairoihin.

Tieyhteydet Rovaniemeltä eteenpäin olivat kuitenkin edelleen vaatimattomat. Siksi kesällä 1910 aloitettiin liikenne höyrylaivalla Kemijokea ylöspäin viitisen penikulmaa Vantauskosken alle. Myöhemmin liikennöitiin myös Ounasjokea pitkin Tapionkylään saakka. Autojen ilmestyttyä laivat kävivät auttamatta hitaiksi ja hankaliksi, ja 1920-luvun lopussa Lapin Höyrylaiva Osakeyhtiö muutti itsensä Autoliike Rovaniemi Oy:ksi.

Autot nähtiin Kemin ja Rovaniemen mutkaisella kärrytiellä jo kesäkuussa 1907. Ensimmäinen Rovaniemellä rekisteröity auto oli Kemiyhtiön Opel vuonna 1912. Pari vuotta myöhemmin myös yksityiset hankkivat autoja ja

anoivat liikennelupia. Kesällä 1921 avattiin Suomen ensimmäinen postiautolinja Rovaniemeltä Sodankylään ja ulotettiin vielä samana vuonna Ivaloon saakka. Parin vuoden kuluttua posti avasi linjat myös

Lapin ja Peräpohjolan keskus oli rakennettu puusta, ja lankuista oli tehty Valtakadun jalkakäytävätkin. Autot ilmestyivät Rovaniemen kuvaan jo 1910-luvulla. Sekä jätkät, liikemiehet että aikaa päälle myös turistit tarvitsivat majoipaikoikseen matkustajakoteja ja hotelleja.

Kittilään ja Kemijärvelle.

Vuonna 1930 Rovaniemen kauppalassa oli 96 autoilijaa tai autonkuljettajaa. Vain työmiehiä oli heitä enemmän.

Kärrietiä Kemistä Rovaniemelle valmistui 1839, mutta täältä jatkettaessa oli ylitettävä Ounasjoki lossilla aina 1930-luvun alulle saakka. Varsinkin autojen ilmestyttyä teille 1920-luvulla Lainaan lossiliikenne oli vilkkaudestaan huolimatta vaikea pullonkaula, jonka äärellä saattoi joutua odottelemaan vuoroaan tuntikausia.

Paikkakunnan lehti syntyy

Oman lehensä rovaniemeläiset saivat jo junantulovuonna 1909. Se oli kuitenkin painettava hankalan matkan takana Kemissä, koska kirjapainoja sai olla vain kaupungeissa. Niinpä Rovaniemen Sanomia ilmestyi vain 34 numeroa.

Lakien muututtua voitiin vuonna 1921 täällä ryhtyä painamaan kolmesti viikossa Rovaniemi-nimistä sanomalehteä. Sen tultua kytketyksi läheisesti kokoomuspuolueeseen paikkakunnan maalaisliittolaiset perustivat vuonna

Vaikka Rovaniemeltä syntyi linja-autoyhteyksiä 1920-luvun alussa nopeassa tahdissa kaikkialle ylämaihin, aiheutti talvi vielä 1930-luvulla voittamattomia vaikeuksia muun muassa Kemijärven suuntaan.

1928 Lapin Kansan, joten ennen sotaa Rovaniemellä ilmestyi samanaikaisesti kaksikin sanomalehteä.

Yritystoiminta käynnistyy

Pienimuotoinen käsityö laajeni jo 1900-luvun alussa mittavammaksi tuotantotoiminnaksi, kun paikkakunnan ensimmäinen höyrysaha perustettiin ja sai vielä naapurikseen kalja- ja virvoitusjuomatehtaan. Muurolassa toimi vuodesta 1914 alkaen hartsija- ja tärpättitehdas, mutta sen toiminta loppui jo 1917. Osa-kyhtiö Tervanpoltto Aktiebolagista (1918) ja Rovaniemen Terva- ja Tärpättitehtaastakin (1920) jäi pian

Heinäkuussa 1936 valmistunut Pohjanhovi edusti uljaasti uutta funktis-arkkitehtuuria ja tuli pian maailmankuuluksi Jäämerentien alkupisteeksi.

muistoksi vain rovaniemeläisten Tervalaulu:

”Rovaniemen kirkolta Yli-
kylään päin,
siellä minä ensimmäisen
tervatehtaan näin,
ja se tehas oli suuri kuin
Baabelin muuri,
ja korsteenia oli kilomet-
rittäin.”

Pohjanmaalta tullut Johannes Lauri avasi vuonna 1925 puukkotehtaan ja alkoi myös poronsarvisten matkamuistojen valmistuksen. Janne Marttiini puolestaan otti kolme vuotta myöhemmin käynnistyneen puukkotehtaansa mallistoon lappalaisten monikäyttövälineen, leukun. Myös Rovaniemen Puusepäntehtas oli 1927 paikkakunnan ensimmäisiä teollisia yrityksiä.

Ensimmäinen elokuvateatteri oli avattu jo 1908. Varsinkin 1920-luvulla perustettiin monia erikoisliikkeitä ja avattiin autoliikkeitä. Useita matkustajakoteja oli jo toiminnassa, osin hotellinkin nimellä. Jäämerentien ulottaminen Liinahamariin vuonna 1931 oli todellinen matkailun vauhdittaja. Vuonna 1936 valmistui hotelli Pohjanhovi, josta Suomen Matkailijajyhdistys ja Rovaniemi olivat perustellusti ylpeitä.

”Jo peninkulmien etäisyyteen loistaa ...”

Viimeistään Pohjanhovi osoitti Rovaniemen nousseen viidessä vuosikymmenessä maalaishäyrystä Suomen merkittävien keskusten joukkoon. Itse asiassa jo paljon aikaisemmin Ounaskosken äärelle oli

syntynyt liikekeskus, kuten vuonna 1908 kirjoitettiin: ”Jo peninkulmien etäisyyteen loistaa uusien kaasulamppujen valo ja itse kylään saapuesasi huomaat, että kauppa-
puotien neljäs seinä muuttuu piakkoin pelkäksi akkunaksi, joiden takana suuremoinen kauppamaailma kaikessa kirjavuudessaan esiintyy.”

Kaasulamppujen rinnalle kirkonkylän taloihin tuli tammikuussa 1914 sähköt, ja seuraavana syksynä jo sähköllä toimivat katuvalotkin. Rovaniemi valmistautui siirtymään uuteen aikakauteen.

Pohjanhovin ala-aula heti hotellin valmistumisen jälkeen.